

Іван МУЗИЧКА (Рим, Італія)

ПЕРША ЗГАДКА ПРО МИРЯН У ЛИСТІ КЛИМЕНТА ДО КОРИНТЯН

Нога св. Павла ступила на європейський континент десь біля 50-го року в часі його другої подорожі з Малої Азії зі славної Трої до сьогоднішньої Македонії. Серед європейців Павлова проповідь найшла добрий ґрунт: він заснував декілька громад, мандруючи, зокрема, у Филипах і в Солуні. Але при цьому апостол натрапляв і на сильний супротив, зокрема від своїх братів юдеїв, які подеколи проганяли його навіть силою. З містечка Верія Павла мусли під охороною упровадити аж до Афіні міста-столиці великої слави, науки, філософії, літератури, мистецтва, архітектури, культури. Тут вчені хотіли послухати Павлову "нову науку" (Дії 17:19). Павлово слово на Акропагу скінчилось великою невдачею і кпинами. Павло залишив Афіни огірчений, не повертаючись більше туди з нехиттю до "підступної філософії" як "пустого обману" (Кол. 2:6).

Обуреному Павлові хтось мабуть порадив перебратись до іншого недалекого міста Еллади – Коринту. Це було місто торгівлі, численних народностей, про яке йшла слава: "Хто має в руках Коринт, той має всю Грецію." Павло пішов туди, побув там більше року і знайшов там громаду, повну ентузіазму до особи Христа. Павло полюбив цю громаду – коринтську Церкву і називав потім коринтян своїми дітьми (1 Кор. 4:14). В Коринті було велике число чужинців, не греків. Певно що були і наші пращури скити (скіфи), яких називає він у своєму листі до Колосян (Кол. 3:11), не зважаючи в Христі ні на національність (грек – жид), ні на релігійність (обрізаний – необрізаний), ні на расу (варвар – скит) чи суспільну верству (невільник – вільний).

Серед таких різноманітностей з'являлись різні конфлікти і непорозуміння, зокрема хто і до якого вчителя належить - Петра, Павла, Христа, Аполлона. Це стало нагодою для Павла дати зрізничкованим коринтянам у їхній побожності під різними вчителями, здібних проповідників, навіть чудотворців, а й таких, що проголошували різними мовами чудову науку про Христову Церкву-громаду як одне тіло із багатьма членами, які не творять кожне окреме самостійне тіло, але одне Тіло – самого Христа в одному Дусі (1

Кор. 12-13). Коринтяни могли тією Павловою наукою хизуватися. На неї потім покличеться папа Климент.

Павло згинув мученицькою смертю біля 69 року, був два рази в Коринті і написав для коринтян два (може й три) великі листи наук-нагадувань, докорів, похвал і подання засад життя в Христі Ісусі. Фраза "в Христі Ісусі" – фраза Павлова, яку створив він під впливом своєї праці і життя серед коринтян.

Десь біля двадцяти роках після смерті Павла на початку дев'ятидесятих років вибухнув у Коринті настурний поділ-розкол, тим разом поважне і небезпечне протистояння між збунтованими молодими священиками і старшими у священстві. В Римі в тому самому часі вибухнула нова хвиля переслідувань християн. Наслідником Петра був папа Климент юдейського походження, солідно вихований на Старому Завіті. Йому припала роль ознайомлювача з наукою Павла – апостола коринтян.

Владою Петровою, верховного єпископа Риму, той конфлікт в Коринті успокоїти і вилікувати, щоб рятувати Павлову Церкву. Про бунт в Коринті дізнаємося з листа Климента: він був дуже докладно поінформований, знав коринтян. Хто і як це зробив, невідомо, але подія і небезпека для Церкви в Коринті стала спонукою, щоб написати той знаменитий документ історії Церкви першого століття. Між Римом і Коринтом був тривалий контакт торгівельний - сухопутною і морською дорогами.

В листі до коринтян маємо першу згадку про мирян, чим почалась велика і важлива історія того богословського і еклезіального слова-терміну – миряни. Від Климента до Бенедикта XVI, а тепер – до Франциска, від бунту священиків в Коринті до II Ватиканського Собору з двома важливими документами для богослів'я мирян, від листа Климента до нажто важливої енцикліки слов'янського Папи Войтили "Про Христових вірників – Мирян!«.

Дві тисячі років це мирянське питання формувалося в науці Церкви, в побожності християн, натрапляло на чималі труднощі і конфлікти між "Світом" і Церквою, між світськими властимиущими і церковною ієрархією, духовенством і мирянством, захитувало велику і переважну справу і правду про людство, в якому Бог прийшов в історію до нас всіх людей, щоб створити з нас людей своє Боже Царство, яке проповідував.

У першій частині свого листа папа Климент в деталях вказує на шкідливість будь-яких поділів і бунтів. В Старому і Новому завітах є виразні згадки про поділи, що порушували мир, єдність. Навіть небесні матеріальні тіла бережуть гармонію і єдність, щоб існував лад і бути корисними для людини, навіть малі звірятка еднаються у мирі і злагоді для свого добра (ч. 20,11).

У нас, людей, зокрема це бачиться в армії, де лад і сила є в ладі і порядку та підпорядкуванні з виконанням наказів. То ж зі слів Климента всі є консулами, не всі офіцерами-старшинами, полковниками чи сотниками. Великі не можуть бути без малих, ані малі без великих (ч. 37,4). "Нехай

бережене буде наше тіло в Христі Ісусі і кожний нехай підчиниться своєму ближньому згідно з благодаттю, якою має його постава. Сильний і великий нехай допомагає слабкому, а слабкий нехай шанує сильнішого. Багатий нехай допомагає бідному, а бідний нехай благословить Бога за дану йому підтримку в потребі" (ч. 38,1-2).

Згадка про мирянина знаходиться у другій частині листа, що нас у нашій темі окремо цікавить. На превелике диво бунт і небезпека розколу постали виглядає через літургію, навіть у літургійних часах чи навіть у календарі, бо пише Климент: "Він (Господь) визначив жертви і літургії, і не в будь-який спосіб, але у відповідних вимогах і у визначених часах. Він (Господь) сам своєю найвищою волею визначив ще і ким має все виконуватися, щоб кожна річ виконувалась зі святістю з його святою волею. Ті, що приносять свої жертви у визначений час, є хвалені і люблені. Вони йдуть за вказівками Господа і не помиляються. Архиереям дані окремі літургійні чини, священникам призначені окремі завдання, а левітам належать їм властиві служіння. Мирянин є зв'язаний приписами мирянина" (ч.40).

Так вперше появилось слово "ляїкос" в такому важливому і давньому документі, яке є невідоме у книгах Нового Завіту. Його знайдемо в Отців Церкви у різних лексичних і граматичних видозмінах. Дискусії на тему значення слова "ляїкос", яке є відрізненням до слова "клерик" чи "гіереус", будуть продовжуватись без кінця. Для богословів це з певністю є слово еклезіальне, яке вказує на групи, які між собою відрізняються (а ми різниці ті загострюємо!) своїм місцем в Церкві чи в історії Церкви, хоч усі ті групи є Церквою зі своїм важливим і потрібним значенням, як живий орган у живому надприродному організмі, яким є Містичне Христове Тіло – Церква. Не класа чи клас, не суспільне явище, не суцільний онтологічний факт у дефініції суспільства і людини, як "анімаль соціале".

Взявши матеріал і студії цього слова у філологів, дійдемо до пояснення значення і змісту його, а історія в цьому нам допоможе. Відома нам усім знахідка-відкриття – твердження Маркса-Леніна, що людство створило "класи", між ними появилася ворожнеча і боротьба. Це є славна теорія "класової боротьби". У містичному організмі, яким є Церква, немає класів, суспільних груп чи "нашарувань" (що в історії творилось з жонатим священством з назвою "духовного стану", духівництва, подібно як робітництво-пролетаріят чи міщанство). У живому організмі немає залежностей, потрібних-непотрібних, важливих-неважливих, а є гармонія і співдія. Св. Павло не без гумору скаже: "Не може голова сказати ногам – ви мені непотрібні" (1 Кор. 12:21). Не може такого бути і в надприроднім організмі, який керований безпосередньо Богом самим – джерелом надприродного життя благодаті. У словах Климента в його листі маємо це твердження, яке звучить майже пересадою для незвичного вуха: "Він – Господь – сам своєю найвищою волею визначив, де і коли має все виконуватися"... (вище вже цитовано!).

Коли в третьому столітті історії Церкви появилось монашество і в четвертому воно оформилося св. Василієм. Тая нова сила Церкви – то не твір Отців Церкви, то твір Св. Духа, що їх до такого почину провадив окремими духовними покликаннями. В Церкві у її початках маємо три групи її живого організму – миряни, клір-духовенство і монашество. Згодом Церква творила в імені Господа інші форми організованого мирянства для різних цілей відповідно до потреб Церкви і знаків часу. Такими були XIX і XX-ті століття, які розвинули організоване мирянство, щоб воно не було дрімаючим або безробітним організмом Церкви, бо воно є Церквою – Містичним Христом і кораблем спасіння, з Ноем, про якого згадує у своїм листі Климент як того, що проповідував світові відродження, і Господа, за посередництвом якого спаслися навіть звірята, які в злагоді увійшли в Ноїв корабель перед потопом» (ч. 9,4). Сьогоднішнє поважне богослів'я мирянства почалась скромним словом "ляїкос" з листі св. Климента Папи біля 95 року.

Так почалась думка про служіння мирян в історії Церкви біля сотого року в історії Христового Царства на Землі. Бог був царем Ізраїля, з якого прийшло спасіння по всій Землі. Бог поділився своєю царською владою зі своїм народом, хоч не всі вибрані народом царі жили згідно з заповітом. В Новому Завіті втілений Бог Слово своє післанництво називав служінням: "Син Людський... прийшов, щоб послужити" (Мт. 20:28), словом, життям і навіть смертю на хресті. Його власті – царська-пастирська-служіння, пророцана-навчальна і освітянська – архиєрейська-літургійна. На цю останню вказує св. Климент у своїм листі – власті освячувати. II Ватиканський Собор бачить мудро участь в тих властях і у мирян і дає їм богословські назви: дияконія (служіння), мартірія (свідчення) і лейтургія (спільне народне діло прослави). Різні і спільно з Божим Людом окремі особи ці власті сповняють окремим покликанням і під проводом Святого Духа всюди присутнього. Так миряни є Церквою! Климент Папа, вичисляючи окремі покликання у Літургії, приписує їх Господеві: "Він (Господь) сам своєю найвищою волею визначив, де і ким має все виконуватися".

На жаль, так не було в історії. Ми люди потворили поділи на "духовних" "церковних", "світських", "політичних", "державних", "громадських", "національних", "автокефальних". Це було на Сході і на Заході. Появилися терміни "цезаропапізм" і "папоцезаризм", "англіканізм", де церквою кермує також парлямент і король. В давнину Вселенські Собори скликав імператор, в них мав голос. Російською православною Церквою керував московський цар і щось в роді парламенту ("Святейшій Синод"). Петро Перший здійснював вибір патріарха в Москві. Коли його запитали, хто ж буде на патріаршим місці, то Петро без вагання відповів: "Я буду!" Про протестантів вже й не говоримо тут, а вони ж Хрещенням є християни і є Церквою! Царі вважали себе помазанниками Божими, керували всім у своїй імперії. В часі процесії в квітну неділю патріарх їхав на ослі, але цар провадив осла за уздечку... Так виглядало мирянське питання в історії.

Частий конфлікт між ієрархією і мирянством належали до історії і були болючі з обох сторін. Ми, наші Українські Церкви в історії (і то в сучасній) також пережили приклади болючі нашого мирянського питання, хоч би і у таким простім і ясним питанні: хто є власником майна в Церкві – миряни чи Церква, "трасті" чи єпископат? А Христос лишив мудру науку: "Віддайте кесареви кесареви, а Боже – Богові" (Мт. 22:22). Появились вчені слова, такі, як конфронтація, емансипація, лібералізм і подібні. Не дивним є те, що папа Климент пише такого довгого листа з численними аргументами, щоб спинити небезпеку поділу в Коринті (але знаходяться і такі, що твердять, що він не робив це своєю найвищою владою Петра). Боялось мирянство своєї власті, церковна влада боялась своїх мирян, які є Церквою! І сперечались, хто за це майно має відповідати, а воно ж церковне і Боже, бо й миряни казали, що дають "на Боже"!

Різне бувало в історії і либонь ще довго так буде, якщо не слухатимемо науки II-го Ватиканського собору і його важливих документів про мирян у Церкві. Вчити повинна нас історія, Церква вчить вчительською владою Христовою без взаємних острахів і побоювань з великою свідомістю, що всі ми є Церквою, в якій є завжди присутній Христос, зокрема у літургійних чинностях, на що звертав увагу папа Климент.

Христос є власник і господар того священного виноградника, а ми його робітники. В історії заходили потреби тих робітників організувати для окремих завдань. В наших часах такою сильною і впливовою групою була "Католицька Акція" двадцятих років XX-го століття в Італії, яка зробила багато добра для Церкви і її посланництва в розхитаних країнах Європи.

Другою великою спробою був Світовий Конгрес Мирян, який мав перший свій світовий збір в 1951 році. Ним радів дуже папа Пій XII. Зібрались тоді організації мирян з 74-х країн світу. Тоді через шість років по великій війні і великій її руїні папа казав: "Підтримка у праці й апостолаті священників з боку мирянства є необхідною konieczністю." Через шість років пізніше той же самий папа знова говорив: "Якщо історія вказує від початків свого існування Церкви, що миряни брали участь у священничій діяльності на службі Церкви, то також є правдою те, що також сьогодні більше як будь-коли миряни мають подати співпрацю зі ще більшою ревністю для вибудови Містичного Христового Тіла". Пій XII не був папою "новин" в Церкві, але був ентузіастом мирянського апостолату і залишив цінні повчання для цього апостолату. Згодом ці "світові конгреси" легко охололи з різних причин у своїй організованій праці світового мирянства.

В тридцятих роках м. ст. в Іспанії успішно почав організуватись гурт з назвою "Опус Деї", який почав зміцнюватись в роки війни з ініціативою священника Ескрива. Витвір цей почав свою діяльність з двома крилами – священничим і мирянським, швидко зібрав чимале число пильних робітників у Христовій винниці з помітним впливом в іспанським суспільстві, збираючи мирян-інтелектуалів і політиків. В Мадридї після війни навчався чималий гурт

наших студентів, через яких я, автор статті, довідався про цю організацію, захопився нею і радив нашим студентам вивчити ту корисну справу з думкою, щоб такий дисциплінований гурт мирян zorganizувати колись і в нас. Але на легко проминаючій ентузіазмі все й закінчилось. Наш гурт був замалий і зрештою розсіявся по всьому світі..

Слуга Божий Андрей відразу на початку свого митрополичого апостолату написав велике послання до української інтелігенції Галичини із закликом, щоб вони, як провідна верства свого народу, включились у працю для добра свого народу "на Христовій дорозі любові, церковної праці, християнської організації, застосованої до потреб нашого народу й часу, щоб зібрати всіх під Христовий стяг". Митрополит працював над вихованням такої християнської інтелігенції зокрема у Львові. Одному з них, професору Богдану Лончині, наш Український Католицької Університет присвятив в річницю його смерті увагу, бо він, власне, тією ідеєю жив – виховати для України і Церкви "провідну верству", як він це звав, і тій справі присвятив частину свого життя.

Були й інші короткотривалі спроби організувати українське християнське мирянство, проте успіхи в цьому були мінімальні і на еміграції не досягнули своєї мети. Нам нині конче треба створити мирянське Товариство в Україні. Не може ж наше мирянство бути безробітним у своїй Церкві, яка пережила такі важкі часи у ХХ-му столітті і витримала важке переслідування, стала Церквою ісповідників віри – своїми єпископами, священиками, монахами і монахинями й численними мирянами. На нас чекає не легка і велика праця серед нашого народу, який зазнав великих зранень у своїй вірі, який згубив частково свою християнську любов серед різних ненавистей, серед яких жив, народу, який тратить надію у своїх духовних силах. Тут потрібно подади важливі слова папи Івана Павла II: "Вірники-миряни мають мати живу свідомість і почуття відповідальності тієї правди, що вони справді покликані проповідувати Євангеліє у служінні духовним вартостям та потребам людської особи і її спільноти". Ці слова я закінчу словами нашого архипастиря Слуги Божого Андрея, який писав у 1901 році в розгарі років нашого відродження: "Хто лиш добре застановиться над світлою дорогою правди і добра, котрою католицька віра єднає людей і веде одиниці до спасіння, народи і суспільності – до щастя, той мусить признати конечність, щоби усі люди доброї волі скупилися під прапором Христа і спільними силами в християнському дусі взялися до праці для піднесення тих, що потребують допомоги і двигнення для утвердження і збереження того, що здорове і добре, а усунення всього, що небезпечно і шкідливе".

Ось це є така наука з одного слова, що появилось вперше у важливому документі Церкви пера папи Климента I біля 98 року. Те слово "**ляікос**" – **Мирянин**.